

دین و زندگی ۱۲

درس دوم: یگانه بی همتا

چشم انداز

معرفی توحید و مراتب آن و سپس شرک و مراتب آن، هدف اصلی این درس است. در کنار توحید و شرک، بررسی می‌شود که توسل جستن و درخواست از اولیای الهی با توحید منافات ندارد. در نهایت نیز تفکر تکفیری‌ها نقد می‌شود.

مشاوره

این درس دارای سوره توحید (۴ آیه) و ۵ آیه عربی، ۱ حدیث عربی و ۱ حدیث فارسی است و حدود ۳۵ تست از کنکورهای سال‌های گذشته برای دست‌یابی به دیدگاه طراحان موجود است.

سبک مطالعه

ابتدا در مورد اهمیت توحید و یگانگی خدا مطالبی را بیاموزید. سپس معنای هر یک از الفاظ خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت را برای خدا همراه با کلیدواژه آیاتش یاد بگیرید و توحید و شرک در آن‌ها را تشخیص دهید. روابط علی و معلولی میان توحیدها را فرابگیرید. در پایان، دیدگاه صحیح در مورد توسل جستن به اولیای الهی و درخواست از ایشان را بیاموزید؛ زیرا اگر تأثیر آنان را به اذن و اجازه خدا بدانیم، عین توحید است.

ساختار کلی درس

- ♦ اهمیت توحید: مهم‌ترین اعتقاد دینی
- ♦ برخی مراتب توحید / خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ برخی مراتب شرک / خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ یگانه بی همتا
- ♦ منافات نداشتن توحید با توسل و کمک خواستن از اولیای دین
- ♦ طرح چند سؤال
- ♦ بررسی تفکرات غلط جریان تکفیری‌ها
- ♦ ذکر نمونه‌هایی از توسل در قرآن کریم

مقدمه

ایستگاه حدیث

بندگی، نتیجه ربوبیت الهی: موضوع کلی

امام علی علیه السلام: «خدای من! مرا این عزت بس که بنده تو باشم و این افتخار بس که تو پروردگار منی، خدای من! تو همان گونه‌ای که من دوست دارم، پس مرا توفیق ده تا آن‌گونه باشم که تو دوست داری.» (بحار الانوار)

۱ رابطه عزت و بندگی خدا در این حدیث بیان شده است. زیرا یکی از راه‌های تقویت عزت نفس، توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی اوست. پس این حدیث با آیه «مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱۱ سال یازدهم)

۲ توحید عملی (بندگی)، نتیجه درک توحید در ربوبیت (پروردگار) است و با آیه «إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ» و «قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي ... لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۳ سال دوازدهم و درس ۱ سال دهم)

۳ این‌که انسان دعا کند که آن‌گونه باشد که خدا دوست دارد، بیانگر پیروی از خداوند است و با آیه شریفه «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي ...» و حدیث شریف «مَا أَحَبَّ اللَّهُ مِنْ عَصَا» ارتباط دارد. (# ترکیبی با درس ۹ سال دهم)

۴ در این دعا، امام علی علیه السلام از خداوند درخواست می‌کند تا مشمول سنت توفیق الهی شود. (# ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

✓ **کلید واژه:** عزت - بنده - پروردگار

- ♦ مهم‌ترین اعتقاد دینی، «توحید و یکتاپرستی» است. اسلام، دین توحید و قرآن، کتاب توحید است.
- ♦ در اسلام بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. توحید، سر لوحه دعوت همه پیامبران بوده است.

♦ دقت کنیم

در سال دهم خواندیم که پیامبران الهی، مرگ را گذرگاهی به سوی حیات برتر در جهان آخرت می‌دانند و ایمان به زندگی در جهان دیگر را، در کنار توحید و یکتاپرستی سرلوحه دعوت خود قرار داده‌اند. همه آنان پس از ایمان به خدا (توحید)، ایمان به آخرت را مطرح کرده‌اند و آن را لازمه ایمان به خدا دانسته‌اند. در قرآن کریم نیز بعد از یکتاپرستی، درباره هیچ موضوعی به اندازه معاد سخن گفته نشده است. پس دو موضوع توحید و معاد در آیات ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ...﴾ و ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ...﴾ در کنار هم سرلوحه دعوت انبیای الهی بوده‌اند و بدون اعتقاد به توحید، اعتقاد به معاد معنا ندارد.

(# ترکیبی با درس ۳ و ۴ سال دهم)

- ♦ قرآن کریم، اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است.

♦ دقت کنیم

اگر همه اعمال بر مدار توحید باشد، زندگی توحیدی و آیه ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ تجلی می‌یابد.

(# ترکیبی با درس ۱ سال دهم)

- ♦ توحید، مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.

♦ اشتباه نکنیم

روح حیات بخش به معارف اسلامی ← توحید

روح حیات بخش به معارف اسلامی ← توحید

اکسیر حیات بخش به انسان مرده ← عشق و محبت

جسم و کالبد معارف اسلامی ← احکام

- ♦ از این رو (اهمیت توحید)، شایسته است درباره ابعاد این اصل اساسی بیش تر بیندیشیم:

♦ سؤال ۱- حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام‌اند؟

♦ جواب اعتقاد به یگانگی، بی شریک و بی همتایی خدا - توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت، ربوبیت.

♦ سؤال ۲- مرز میان توحید و شرک چیست؟

♦ جواب وابسته دانستن مخلوقات به خدا، عین توحید است و مستقل پنداشتن آن‌ها، شرک است.

♦ سؤال ۳- آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

♦ جواب اگر توانایی برآوردن درخواست‌ها را از خود آن‌ها بدانیم، شرک است؛ اما اگر این توانایی آن‌ها را از خدا و به اذن او بدانیم، عین توحید است.

تدبر در قرآن (۱)

♦ الف) با توجه به اهمیت سوره توحید و جایگاه آن در قرآن کریم، در آیات آن تدبر کنید و پیام‌های آن را به دست آورید.

یگانه بی همتا: موضوع کلی

ایستگاه آیه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳)	♦ توحید، الف
به نام خداوند بخشنده مهربان بگو او خداوند یگانه است خداوند بی نیاز است نه زاده است و نه زاده شده است	♦ ترجمه کلیه آیه
به نام خدای بخشنده مهربان. بگو اوست خدای یگانه، خدایی که بی نیاز مطلق است، نه زاده و نه زاییده شده است.	♦ ترجمه روان
و لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴)	
و نباشد و هیچ کس همتایی او نیست.	
۱ از آیه اول و چهارم، اصل توحید و یگانگی خداوند برداشت می‌شود. ﴿أَحَدٌ﴾	♦ پیام
۲ بی نیازی خداوند، مرتبط با آیه ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ می‌باشد. ﴿الصَّمَدُ﴾ (# ترکیبی با درس ۱ سال دوازدهم)	
۳ قرآن کریم یگانگی و بی همتایی و بی ماندگی خداوند را یادآوری می‌کند. ﴿كُفُوًا﴾	
۴ آیه دوم، خدا را تنها مرجع رفع همه نیازهای مخلوقات معرفی کرده است. ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾	
۵ آیه سوم، هرگونه صفت نقصی (صفات سلبی) مانند ترکیب و داشتن اجزاء و به وجود آمدن از شیئی دیگر را از خداوند نفی می‌کند. ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾	
۶ علت این‌که خداوند زاینده و زاییده شده نیست: ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾، بی نیازی او از سایر موجودات است. ﴿الصَّمَدُ﴾	
۷ این آیات از جهت تأکید بر یگانگی خدا، با آیه ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ مرتبط است. ﴿أَحَدٌ﴾	
✓ کلید واژه: أَحَدٌ - الصَّمَدُ - كُفُوًا	

♦ (ب) با توجه به آیه ۱۶ سوره رعد، به سؤالات زیر پاسخ دهید: (جای خالی را پر کنید).

ایستگاه آیه

درجات و مراتب توحید و شرک: موضوع کلی

﴿رعد ۱۶﴾	قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
ترجمه کلیه	بگو چه کسی پروردگار آسمانها و زمین بگو خداوند بگو آیا گرفتید از غیر او سرپرستانی قادر نیستند
ترجمه روان	بگو پروردگار آسمانها و زمین کیست؟ بگو خدا است، بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید [و می‌پرستید] که [حتی]
لأنفسهم	نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ
غیر او	سود و ضرری بگو آیا برابرند نابینا و بینا یا آیا برابرند تاریکی‌ها و نور یا قرار دارند خداوند
اختیار سود و زیان خود را ندارند بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟ آیا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟ یا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که [آن شریکان هم]	
شُرَكَاءَ	خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
شریکانی	خلق کردند مانند آفرینش او پس مشتبه آفرینش بر آنان بگو خداوند آفریننده هر چیزی و او یگانه چیره‌شونده

مثل خداوند مخلوقی خلق کرده‌اند و خلقت‌ها بر آن‌ها مشتبه شده است؟ [از این رو شریکان را نیز مستحق عبادت دیده‌اند؟!] بگو خالق همه چیز خداست، و او یکتای مقتدر است.

- ۱ مفاهیم توحید در ربوبیت، مردودیت شرک در ولایت و مالکیت، مردودیت شرک در خالقیت و تأکید بر توحید در خالقیت، به ترتیب از این آیه برداشت می‌شوند. ﴿ب - اولیاء - لا یملکون - خلقوا - خالق﴾
- ۲ در این آیه به نفی ولایت غیر خدا (طاغوت) و معبودهای دروغین به‌صورت استفهام انکاری ﴿أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ که سود و ضرری ندارند، اشاره شده است. ﴿نَفْعًا وَ لَا ضَرًّا﴾
- ۳ کسی که نمی‌تواند برای خود سودی را جلب یا ضرری را دفع کند، نباید تحت هیچ عنوانی به جای خدا مورد اطاعت مردم قرار گیرد. ﴿لَا یَمْلِكُونَ﴾
- ۴ کسی که حق را ببیند و آن را نپذیرد و به جای یگانگی خدا، برای او شریک قائل شود، چشم دلش کور می‌شود و فضای اطرافش تاریکی است. ﴿الاعمی - الظُّلُمَات﴾
- ۵ غیر از خداوند، کسی چیزی را نیافریده تا در شناخت خالق آفریده‌ها دچار اشتباه شویم. ﴿تَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ﴾
- ۶ خلقت یک امر دائمی است و نبض هستی به طور دائم از طرف خدا صادر می‌شود و هر موجودی لحظه به لحظه از ذات پاکش هستی می‌گیرد. ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۷ این آیات خطاب به مشرکان و بت‌پرستان است و به‌صورت سؤال مطرح شده است و پاسخ را خود، مطرح می‌کند و انتظار پاسخ از آنان ندارد. ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾
- ۸ عدم پذیرش ولایت غیرخدا، معلول مالک نبودن آن‌هاست. زیرا ولایت، ناشی از مالکیت است. ﴿أَوْلِيَاءَ - لَا یَمْلِكُونَ﴾
- ۹ مخلوقاتی که مالک هیچ منفعت و ضرری نیستند به کوری و تاریکی تشبیه شده‌اند و خدای واحد که خالق همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست به بینایی و نور؛ از این جهت با آیه ﴿اللَّهُ نُورٌ...﴾ مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱ سال دوازدهم)
- ۱۰ «واحد قهار» بودن خداوند به معنای این است که خداوند جای خالی برای غیر باقی نگذاشته است تا آن غیر، خود را نشان دهد و همه عالم مقهور اراده اوست (و هو الواحد القهار). ﴿أَوْلِيَاءَ - لَا یَمْلِكُونَ﴾

✓ **کلید واژه:** رَبُّ - أَوْلِيَاءَ - لَا یَمْلِكُونَ - شُرَكَاءَ - خَالِقُ - الْوَاحِدُ

۱- کسی را می‌توانیم به عنوان ولی و سرپرست خود انتخاب کنیم که اختیار نفع و ضرر خود و همه مخلوقات را داشته باشد.

۲- کسی که اختیار سود و زیان خودش را ندارد نمی‌تواند سرپرست و ولی دیگران باشد.

۳- در چه صورت جا داشت که مردم در اعتقاد به توحید در شک بیفتند؟ اگر غیر از خدا، کسی یا چیزی، توانایی خلق کردن را داشت یا اختیار نفع و ضرر خود را داشت.

توحید و برخی مراتب آن

♦ **تعریف:** توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است (اصل توحید). یعنی خداوند بی‌همتاست و شریکی ندارد. ﴿وَلَمْ یَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

♦ رسول خدا ﷺ از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» (علت)، دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند (معلول). با گفتن این عبارت (علت)، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت (معلول).

دقت کنیم

اجداد برادری میان مسلمانان و دفاع از حقوق یکدیگر، با گفتن عبارت «لا إله إلا الله» با حدیث: «هر کس فریاد دادخواهی مظلومی را که از مسلمانان یاری می‌طلبد بشنود، اما به یاری آن مظلوم برنخیزد، مسلمان نیست.» از جهت مدافع مسلمانان بودن، مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۴ سال یازدهم)

بنابراین، جمله «لا إله إلا الله» فقط یک شعار نبود؛ بلکه التزام به آن (علت)، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد (معلول).

ایستگاه حدیث

اولین شعار اسلام: موضوع کلی

پیامبر ﷺ	لا	إله	إلا	الله
ترجمه کلیه به کلیه	نیست	معبودی	جز	خدای یگانه
ترجمه روان	هیچ خدایی جز الله نیست.			

۱ پیامبر اعظم ﷺ از همان آغاز رسالت از مشرکان می‌خواست با گفتن «لا اله الا الله» دست از شرک و بت پرستی بردارند. می‌فرمود: «ای مردم بگوید «معبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید. (# ترکیبی با درس ۹ سال دوازدهم)

۲ این جمله، اشاره به اولین معیار تمدن اسلامی (توحید) دارد. (# ترکیبی با درس ۹ سال دوازدهم)

۳ با گفتن این عبارت، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.

کلید واژه: الله

اشتباه نکنیم

مهم‌ترین اعتقاد دینی ← توحید

پایه و اساس بنای اسلام ← لا اله الا الله (# ترکیبی با درس ۹ سال دهم)

به عنوان مثال، می‌توانیم از جعفر بن ابی طالب یاد کنیم:

ایستگاه روایت تاریخی

تغییر وضعیت از عصر جاهلیت به عصر اسلام: موضوع کلی

جعفر بن ابی طالب در حضور «نجاشی»، پادشاه حبشه، این تغییر وضعیت (از شرک به توحید) را این‌گونه توصیف کرد: «ما قبلاً قومی بودیم جاهل، بت می‌پرستیدیم، مردار می‌خوردیم، مرتکب زشتی‌ها می‌شدیم، پیوند خویشاوندی را قطع می‌کردیم، بی‌پناه را پناه نمی‌دادیم و قوی، ضعیف را می‌بلعید. این چنین بودیم تا این‌که خداوند از میان ما پیامبری مبعوث فرمود که خانواده‌اش را می‌شناسیم و به صداقت و امانت‌داری و عفتش ایمان داریم. پیامبر، ما را به خدا فراخواند که او را یگانه بدانیم، عبادت کنیم و آن چه را که خود و پدرانمان می‌پرستیدیم کنار بگذاریم، چیزی را شریک او قرار ندهیم. او ما را به عدل، احسان، راستی، درستی، امانت‌داری و نیکی نسبت به خویشان و همسایگان دعوت کرد و از خوردن مال یتیم و ارتکاب فحشاء و منکر و دروغ نپوشید و دستور داد، نماز را به یاد داریم، زکات بپردازیم و ماه رمضان را روزه بگیریم. ما نیز او را تصدیق کرده و به او ایمان آوردیم و از او پیروی کردیم.» (سیره النبی، ابن هشام)

- ۱ بت پرستی، مردار خوردن، قطع رجم، پناه ندادن به بی‌پناهان و زورگویی افراد قوی به ضعفا، همگی از مظاهر جاهلیت است که در شبه جزیره عربستان، پیش از اسلام وجود داشت.
 - ۲ از آن‌جا که گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند تغییر در نگرش انسان‌ها و تحولی بنیادین در شیوه زندگی فردی و اجتماعی مردم بود، رسول خدا ﷺ با دعوت به خدای یگانه و امر به انجام احکام عبادی مانند نماز، زکات و روزه، نگرش و سبک زندگی مردم را تغییر داد. (# ترکیبی با درس ۹ سال دوازدهم)
 - ۳ در این حدیث به صداقت و امانت‌داری پیامبر ﷺ اشاره شده است و دلیل پذیرش فرمان او، این صفات او معرفی شده است؛ زیرا پیامبران عاقل‌ترین و راستگوترین مردم در طول تاریخ‌اند و وقتی خبری می‌دهند، بر اساس قانون عقلی دفع خطر احتمالی، توجه به آن ضروری است. (# ترکیبی با درس ۴ سال دهم)
 - ۴ این روایت به تأثیرگذاری قرآن و تعالیم اسلام بر فرهنگ و عقاید دوران جاهلیت اشاره می‌کند و بیانگر اعجاز محتوایی آن است. (# ترکیبی با درس ۳ سال یازدهم)
 - ۵ اطاعت همه‌جانبه از دستورات الهی یعنی مراعات نمودن رضای الهی در حلال و حرام او، لازم است و با آیه «أَقَمْنَ أَسْسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنْ اللَّهِ وَ رِضْوَانِ خَيْرٍ» تناسب مفهومی دارد. (# ترکیبی با درس ۸ سال دوازدهم)
 - ۶ دستورات رسول خدا ﷺ به فضائل اخلاقی و نپوشیدن او از آلودگی به رذائل اخلاقی که از برنامه‌های دین واحد الهی (اسلام) در حیطه عمل است، با حدیث امام علی علیه السلام درباره کسانی که با امام عصر بیعت می‌کنند، به شرطی که در امانت خیانت نکنند، پاک‌دامن باشند، اهل دشنام و کلمات زشت نباشند و ...، از جهت محتوای دستورات شباهت دارد. (# ترکیبی با درس‌های ۲ و ۹ سال یازدهم)
 - ۷ نهی رسول خدا ﷺ از خوردن مال یتیم در آیه «لَا يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا» در آخرت به صورت خوردن آتش در شکم تعبیر شده است. (# ترکیبی با درس ۷ سال دهم)
- کلید واژه: قومی جاهل - صداقت - امانت‌داری - یگانه - نماز - زکات - روزه - تصدیق - ایمان - پیروی

توحید و یگانگی خداوند مراتبی دارد که به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

۱. توحید در خالقیت

توحید در خالقیت عبارت از این است که معتقد باشیم خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است، موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

توحید در خالقیت: موضوع کلی

ایستگاه آیه

آیه ۲۱	اللَّهُ	خَالِقٌ	كُلِّ شَيْءٍ ...	
ترجمه کلمه به کلمه	خدا	آفریننده	هر چیزی است.	
ترجمه روان	خدا آفریننده هر چیزی است ...			

۱

توحید در خالقیت به این معناست که تنها مبدأ و خالق جهان خداست و جهان از یک اصل پدید آمده است. **«خالق»**

۲

خداوند، سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست و هر کمال و خیر از او نشأت می‌گیرد. **«کُلِّ شَيْءٍ»**

۳

خداوند در کار آفرینش، شریک و همتایی ندارد و همه موجودات، مخلوق او هستند. **«خالق»**

۴

خداوند پدیدآورنده موجودات است و همه موجودات، پدید آمده از او هستند. **«کُلِّ شَيْءٍ»**

کلید واژه: خَالِقٌ

سؤال چرا خداوند تنها خالق جهان است؟

جواب زیرا این تصور که چند خدا وجود دارد (شُرک در خالقیت: شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ) و ۱- هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند، یا ۲- با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

هم‌چنین به معنای آن است که هر یک از خدایان مذکور کمالاتی دارد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند.

چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و هر یک از آن‌ها، به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارد که نیازش را برطرف نماید.

نتیجه پس تصور چند خدایی صحیح نیست و خدای واحد، آفریننده جهان است.

تست

علمای اسلامی در انکار شرک در استدلال کرده‌اند که با این تصور باطل، خدایان عین هم می‌شوند، چرا که

(۱) ربوبیت - قدرت تأثیرگذاری‌شان بر مخلوقات یکسان است

(۲) خالقیت - قدرت تأثیرگذاری‌شان بر مخلوقات یکسان است

(۳) ربوبیت - کمالات یکدیگر را دارند

(۴) خالقیت - کمالات یکدیگر را دارند

جواب

در صورت فرض وجود چند خدا به عنوان خالق، باید هر یک از خدایان مذکور کمالاتی را داشته باشد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه اگر کمالات یکدیگر را داشته باشند، عین هم می‌شوند. پس گزینه (۴) صحیح است.

۲. توحید در مالکیت

هر کس که چیزی را پدید می‌آورد (خالق)، مالک آن است. از آن‌جا که خداوند تنها خالق جهان است (علت)، پس تنها مالک آن نیز هست (معلول).

توحید در مالکیت: موضوع کلی

ایستگاه آیه

آیه ۲۶	قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمَلِكِ	تُوْتِي الْمَلِكَ	مَنْ تَشَاءُ	و تَنْزِعُ الْمَلِكَ	مِمَّنْ تَشَاءُ ...
ترجمه کلمه به کلمه	بگو خدایا مالک حکومت می‌دهی	حکومت را به هر کس	بخواهی و می‌گیری حکومت را از هر کس	بخواهی	بخواهی
ترجمه روان	بگو: بارالها! حکومت از آن توست [آن را] به هر کس که بخواهی می‌بخشی و از هر کس که بخواهی، می‌گیری ...				

۱

توحید در مالکیت یعنی خداوند مالک اصلی و حقیقی جهان است. **«مَالِكِ الْمَلِكِ»**

۲

از این آیه توحید در ربوبیت با اشاره به اراده و مشیت الهی برداشت می‌شود. **«مَنْ تَشَاءُ»**

۳

مالک واقعی تمام حکومت‌ها خداست و مالکیت برای غیر خدا موقتی، اعتباری، قراردادی و محدود است. **«مَالِكِ الْمَلِكِ»**

۴

خداوند به هر کس که شایسته و لایق باشد، حکومت می‌دهد. **«تُوْتِي الْمَلِكَ مَنْ تَشَاءُ»**

۵

این آیه به صفت قدرت و اراده الهی اشاره دارد. **«تُوْتِي - تَنْزِعُ - تَشَاءُ»**

۶

رابطه مالکیت انسان‌ها و مالکیت خداوند، یک رابطه طولی است. **«مَالِك - تُوْتِي الْمَلِكَ»** (# ترکیبی در درس ۵ سال دوازدهم)

۷

از لفظ «مَلِك» به معنای فرمانروایی، توحید در ولایت نیز می‌تواند برداشت شود. **«الْمَلِك»**

کلید واژه: مَالِك - الْمَلِك

۳. توحید در ولایت

هر کس مالک چیزی باشد (علت)، ۱- خودش حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، ۲- اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند (معلول).

تعریف به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

ایستگاه آیه

توحید در ولایت و نفی شرک در ولایت: موضوع کلی

کلمه کلیدی	ما	لَهُمْ	مِنْ دُونِهِ	مِنْ وَلِيٍّ	وَ لَا يُشْرِكُ	فِي	حُكْمِهِ	أَحَدًا	
ترجمه کلمه به کلمه	نیست	برای آنان	جز او	هیچ سرپرستی	و شریک نمی‌گیرد	در	فرمانروایی خود	هیچ کس را	
ترجمه روان	آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.								
تذکره	۱	از این آیه توحید در ولایت برداشت می‌شود. (وَلِيٍّ - حُكْمِهِ)							
	۲	چون خداوند تنها مالک حقیقی جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست. (وَلِيٍّ)							
	۳	هرگونه تصرف و تغییر در جهان، حق خداوند و شایسته‌اوست و دیگران بدون اجازه او نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. (وَلِيٍّ - حُكْمِهِ)							
	۴	نفی شرک در ولایت مفهوم می‌گردد. (لَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا)							
	۵	مخلوقات، جز به اذن و اجازه خداوند نمی‌توانند در جهان تصرف کنند و چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. (لَا يُشْرِكُ)							
	۶	خداوند ولایت خود را به دیگری واگذار نمی‌کند و ولایت دیگران فقط در مسیر و مجرای ولایت خداوند است. (لَا يُشْرِكُ)							
	۷	رابطه ولایت انسان‌ها با ولایت خداوند یک رابطه طولی است (نه عرضی). (لَا يُشْرِكُ) (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم)							
	کلید واژه: وَلِيٍّ - حُكْمِهِ								

از آن‌جا که خداوند، تنها مالک جهان است (علت)، ۱- تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و ۲- مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند (معلول). چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است. اگر خداوند پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.

دقت کنیم

- ۱- یکی از نمونه‌های ولایت معنوی رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز تصرف در عالم خلقت به اذن الهی است. (# ترکیبی با درس ۴ سال یازدهم)
- ۲- این‌که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مسیر و مجرای ولایت الهی و واسطه و رساننده فرمان‌های خدا به ماست، اشاره به رابطه طولی میان ولایت خدا و ولایت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دارد. (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم)
- ۳- خداوند در آیه «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ» (آیه ولایت)، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و امام علی عَلِيٌّ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند. (# ترکیبی با درس ۵ سال یازدهم)

اشتباه نکنیم

حق تصرف خدا، مربوط به «توحید در ولایت» است، نه توحید در مالکیت!

۴. توحید در ربوبیت

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به‌دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولی چیزی باشد (علت)، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد (معلول). از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است (علت)، تنها رب هستی نیز می‌باشد (معلول). اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

دقت کنیم

کارهای خداوند برای مخلوقات، به‌جز خلقت و مالکیت و تصرف و تغییر، همگی متعلق به توحید در ربوبیت است. مثلاً هدایت، زراعت، شفابخشی، دادن حاجت، پرورش، تدبیر، اراده، اداره و ...

البته، توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات، به‌خصوص انسان، قدرت تدبیر ندارند؛ باغبانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش، همه از آن خدا و تحت تدبیر اویند.

دقت کنیم

تدبیر انسان در رابطه طولی با تدبیر خداوند است؛ یعنی انسان هر چه دارد از خدا گرفته است. (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم)

◆ کشاورز، وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند می‌بیند که این زراعت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و کشت و زرع او بر اساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده، رشد کرده و محصول داده است.

◆ نتیجه در نتیجه، درمی‌یابد که زارع حقیقی و پرورش‌دهنده اصلی زراعت او خداست (علت)، و باید شکرگزار او باشد (معلول).

◆ دقت کنیم

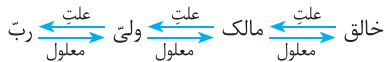
- ۱- در مورد بررسی رابطه موجودات با خدا، در درس قبل هم اشاره شد که ما هر لحظه و به طور پیوسته و دائمی به خدا نیازمندیم. در این درس هم دیدیم که همه چیز در وجود ما از خدا نشأت گرفته است. (# ترکیبی با درس ۱ سال دوازدهم)
- ۲- وظیفه انسان موحد، پس از درک ربوبیت الهی، شکرگزاری (توحید عملی) است. این مفهوم با آیه ﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ...﴾ مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۳ سال دوازدهم)

ارستگاه آریه

توحید و نفی شرک در ربوبیت: موضوع کلی

شئی	کَلِّ	رَبِّ	هُوَ	وَ	رَبَّنَا	أَبْعَى	اللَّهِ	أَعْبَرُ	قُلْ	التعامه ۱۶۶
چیز	همه	پروردگار	اوست	و	پروردگاری	می‌جویم	خداوند	آیا جز	بگو	ترجمه کلیه به کلیه
بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبیم، در حالی که او پروردگار همه چیز است؟ ...										ترجمه روان
<ol style="list-style-type: none"> ۱- شرک در ربوبیت به صورت استفاده انکاری، نفی شده است. ﴿أَعْبَرِ اللَّهُ أَبْعَى رَبَّنَا﴾ ۲- توحید در ربوبیت به معنای تدبیر الهی در مورد همه مخلوقات است. ﴿وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ۳- از آن جا که خداوند خالق، مالک و سرپرست جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ۴- خداوند است که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد. ﴿رَبِّ﴾ ۵- رابطه ربوبیت انسان‌ها و ربوبیت خداوند یک رابطه طولی است. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم) ۶- علت این‌که نباید به دنبال پروردگاری غیر از خدا بود، ربوبیت تمام و مطلق الهی برای همه مخلوقاتش می‌باشد. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ 										<p>۱- شرک در ربوبیت به صورت استفاده انکاری، نفی شده است. ﴿أَعْبَرِ اللَّهُ أَبْعَى رَبَّنَا﴾</p> <p>۲- توحید در ربوبیت به معنای تدبیر الهی در مورد همه مخلوقات است. ﴿وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾</p> <p>۳- از آن جا که خداوند خالق، مالک و سرپرست جهان است، تنها رب هستی نیز می‌باشد. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾</p> <p>۴- خداوند است که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد. ﴿رَبِّ﴾</p> <p>۵- رابطه ربوبیت انسان‌ها و ربوبیت خداوند یک رابطه طولی است. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم)</p> <p>۶- علت این‌که نباید به دنبال پروردگاری غیر از خدا بود، ربوبیت تمام و مطلق الهی برای همه مخلوقاتش می‌باشد. ﴿رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾</p> <p>✓ کلید واژه: رَبَّنَا - رَبِّ</p>

مرور سریع

روابط علی و معلولی مراتب توحید مهم است. خالقیت، علت توحید در مالکیت است. مالکیت، علت توحید در ولایت است. همه توحیدهای خالقیت، مالکیت و ولایت، علت توحید در ربوبیت می‌باشند. در درس بعدی خواهیم خواند که ربوبیت، علت توحید عملی است. (# ترکیبی با درس ۳ سال دوازدهم)

◆ دقت کنیم

✓ تست اعتقاد به انحصار حق تصرف در امور عالم برای خداوند، معلول اعتقاد به کدام آیه شریفه می‌باشد و زمینه پذیرش واگذاری ولایت الهی به پیامبر ﷺ را فراهم می‌نماید.

- ۱) ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ...﴾ - رد
- ۲) ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ...﴾ - قبول
- ۳) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ...﴾ - قبول
- ۴) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ...﴾ - رد

◆ جواب

توحید در ولایت که به معنای حق خدا در تصرف و تغییر امور عالم است، معلول مالکیت اوست. زیرا از آن جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. مالکیت نیز از آیه ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ...﴾ برداشت می‌شود. اذن تصرف و ولایت به پیامبر ﷺ به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است. پس گزینه (۱) صحیح است.

مرور سریع

کلیدواژه‌ها	مراتب توحید
مبدأ - خالق - بی‌شریک و بی‌همتا در آفرینش - سرچشمه - منشأ - هستی‌بخش	خالقیت
صاحب - از آن او - مالک	مالکیت
سرپرستی - تصرف - تغییر - فرمانروایی - ولیّ - حکمیه	ولایت
تدبیر - پرورش - اداره - اراده - صاحب اختیار - رب - هدایت به سوی مقصد - شفا - حاجت - زراعت	ربوبیت

شرک و مراتب آن

♦ شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید. شرک نیز مانند توحید درجاتی دارد که متناسب با درجات توحید، به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

۱. شرک در خالقیت

♦ اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

دقت کنیم

قبلاً خواندیم تصور دو یا چند خدا که هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند، یا با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده‌اند، همان شرک در خالقیت است.

دلیل نادرستی آن نیز چنین است که در این صورت هر کدام از آن‌ها را محدود و ناقص فرض کرده‌ایم که به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند و هر یک کمالاتی دارند که دیگری آن را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند.

۲. شرک در مالکیت

♦ عبارت است از اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد (علت و شرط)، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود. (معلول و مشروط)

۳. شرک در ولایت

♦ عبارت است از اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگری نیز هستند که سرپرستی جهان را برعهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.

۴. شرک در ربوبیت

♦ عبارت است از اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او (رابطه عرضی)، دیگری نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند گرفتار شرک (در ربوبیت) شده است.

تدبیر در قرآن (۲)

به آیات «تدبیر در قرآن» ابتدای درس مراجعه کرده و مراتب توحید یا شرک را در عبارات آن مشخص کنید.

رب ← توحید در ربوبیت	اولیاء ← شرک در ولایت
لایمکلون ← نفی شرک در مالکیت	شركاء خلقوا ← شرک در خالقیت
خالق کل شیء ← توحید در خالقیت	أَحَدٌ - الْوَّاحِدُ ← اصل توحید

طرح چند سؤال (در مورد درخواست از غیر خدا و ربوبیت الهی)

♦ سؤال: مرز توحید و شرک کجاست؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند، مشرک است؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند، گرفتار شرک شده است؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند، مشرک است؟ و بالاخره، آیا توسل به پیامبران و معصومین علیهم‌السلام شرک به حساب می‌آید؟

♦ جواب: در پاسخ به سؤال‌های فوق می‌گوییم:

♦ اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است.

♦ در امور **معنوی** نیز همین‌گونه است. دعا سبب مغفرت و آمرزش، صدقه موجب دفع بلا، و صلۀ رحم موجب افزایش طول عمر است. (اشاره به سنت تأثیر اعمال نیک انسان در زندگی او: # ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

♦ همه این روابط توسط **خود خداوند** طراحی شده و به **اذن و اراده** او صورت می‌گیرد. بنابراین، کسی که برای آموختن نزد معلم می‌رود، یا برای درمان به پزشک مراجعه می‌کند، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به **قانون الهی** (علیت) عمل کرده است.

دقت کنیم قانون علّیت، یکی از سنت‌های الهی حاکم بر طبیعت و زندگی انسان‌هاست که از تقدیر الهی نشأت می‌گیرد. (# ترکیبی با درس‌های ۵ و ۶ سال دوازدهم)

♦ **ثانیاً** همان‌گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید، منافاتی (ناسازگاری) ندارد، درخواست از **اولیای الهی** برای اجابت خواسته‌ها نیز منافاتی با توحید ندارد (سازگار است)؛ زیرا **پزشک** به واسطه استفاده از اسباب **مادی** و **اولیای الهی** به واسطه اسباب **غیر مادی** (معنوی) و با **اذن** خداوند این کار را انجام می‌دهند.

♦ عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب **شُرک** است که این توانایی را از **خود آن‌ها** و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از **خدا** و انجام آن را با درخواست اولیاء از خداوند و به **اذن خدا** بدانیم، عین **توحید** است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که **خداوند** به آن بخشیده است.

♦ این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اختصاص **ندارد** و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از رحلت **زنده** است و می‌تواند به انسان‌ها یاری برساند. اکنون اگر ما از رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی درخواست کنیم، درخواست از **جسم** ایشان نیست، بلکه از **حقیقت روحانی** و **معنوی** ایشان است.

دقت کنیم ۱- شفابخشی و دادن حاجت توسط پیامبر صلی الله علیه و آله و به **اذن** خدا، نمونه‌ای از ولایت معنوی ایشان است و چون به **اذن** خداست، با توحید منافاتی ندارد. (# ترکیبی با درس ۴ سال یازدهم)

۲- عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجت، در صورت فرض وجود **اذن الهی** و رابطه طولی با خداوند، عین توحید در ربوبیت است؛ اما در صورت مستقل فرض نمودن آن‌ها و رابطه عرضی با خدا، منجر به **شُرک** در ربوبیت است. (# ترکیبی با درس ۵ سال دوازدهم)

۳- چون روح پیامبر صلی الله علیه و آله پس از مرگ توسط فرشته مرگ «توفی» شده است و از بین نمی‌رود، لذا توانایی‌های روح او از جمله شفابخشی و دادن حاجت، به زمان حیات دنیوی او اختصاص ندارد و پس از مرگ **مدرسائی** می‌کند. (# ترکیبی با درس ۵ سال دهم)

اشتباه نکنیم شفابخشی پزشک ← با اسباب مادی ← با توحید منافاتی ندارد.

شفابخشی اولیای الهی ← با اسباب روحی و معنوی و غیرمادی ← با توحید منافاتی ندارد.

♦ **سؤال** آیا اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی بخواهد که برای سعادت‌تمندی او دعا کند، چنین درخواستی **شُرک آلود** است؟

جواب خیر؛ قرآن کریم استفاده از اسباب و واسطه‌ها را نه تنها منع نکرده بلکه از **مؤمنان** درخواست کرده که از این امور بهره ببرند.

♦ هیچ گروهی از مسلمانان، غیر از جریان‌هایی که امروزه به «تکفیری‌ها» مشهور شده، چنین درخواستی را **شُرک آلود** نمی‌دانند. جریان تکفیری در سال‌های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را گرفتار خود کرده است.

♦ **ویژگی‌ها** پیروان این جریان فکری **خشک و غیرعقلانی**: ۱- با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، ۲- هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، **مشرک** و **کافر** می‌خوانند و ۳- گاه **کشتن** او را واجب می‌شمارند. ۴- پیروان این جریان می‌گویند **توسل** به پیامبران و معصومین **شُرک** است. ۵- **طلب دعا** و **شفیع** قرار دادن دیگران برای این‌که خدا انسان را ببخشد، **شُرک** است و ۶- هم‌چنین معتقدند این‌گونه افراد، **کافر** هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند.

♦ **نتیجه** متأسفانه این جریان (**علت**) ۱- **بزرگ‌ترین ضربه** را بر اسلام وارد کرد و ۲- سبب **تنفر** برخی از مردم جهان از اسلام شد (**معلول**).

تست توانایی شفابخشی پیامبران و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات انسان و اعتقاد به دخالت مستقل در امور جهان، با مفهوم

(۱) به زمان حیاتشان اختصاص دارد - توحید در ربوبیت در تضاد است. (۲) مختص دوره حیاتشان نیست - توحید در ربوبیت منافات دارد.

(۳) به زمان حیاتشان اختصاص دارد - شرک در ربوبیت منافات دارد. (۴) مختص دوره حیاتشان نیست - توحید در ربوبیت در تضاد نیست.

جواب توانایی شفابخشی به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از رحلت **زنده** است و می‌تواند به انسان‌ها یاری برساند.

اصولاً عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب **شُرک** (در ربوبیت) است که این توانایی را از خود آن‌ها (مستقل) بدانیم. یعنی در صورت استقلال، با توحید در ربوبیت در تضاد است و منافات دارد. پس گزینه (۲) صحیح است.

ذکر نمونه‌هایی از توسل در قرآن کریم

- ۱- قرآن کریم نقل می‌کند که فرزندان یعقوب از پدرشان درخواست کردند که برای آن‌ها طلب آموزش کند و یعقوب علیه السلام نیز به آنان وعده دعا داد.
- ۲- قرآن کریم بیان می‌کند که استغفار پیامبر در حق منافقان مؤثر نیست، اما در مورد دیگران مؤثر است. در تاریخ آمده است که مسلمانان در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم برای درخواست دعا نزد آن حضرت می‌آمدند. پس از رحلت ایشان نیز کنار قبر ایشان می‌رفتند و یا از دور درخواست خود را مطرح می‌کردند.

تست کدام درخواست مسلمانان در نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دارای مستند و حیاتی است و با کدام مرتبه از توحید سازگار است؟

۱) درخواست دعا - مالکیت ۲) طلب آموزش - ربوبیت ۳) درخواست دعا - ربوبیت ۴) طلب آموزش - مالکیت

جواب قرآن کریم (مستند و حیاتی) بیان می‌کند که استغفار پیامبر در حق منافقان مؤثر نیست؛ اما در مورد دیگران مؤثر است. اعتقاد به توانایی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در برآوردن خواسته‌ها با توحید در ربوبیت منافاتی ندارد و سازگار است. پس گزینه (۲) صحیح است. دلیل رد گزینه‌های (۱) و (۳): درخواست دعا از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در تاریخ آمده است و مستند و حیاتی (قرآنی) ندارد.

اشتباه نکنیم

درخواست فرزندان یعقوب علیه السلام از پدرشان ← طلب آموزش

وعده حضرت یعقوب علیه السلام به فرزندان ← دعا کردن

اشتباه نکنیم

در قرآن کریم ← درخواست مغفرت (استغفار) از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم

در تاریخ ← درخواست دعا در زمان حیات پیامبر، کنار قبرش یا از دور

روابط علی و معلولی

- ♦ حیات‌بخشی و معنایابی پیکره معارف و احکام دین، معلول وجود روح توحید است.
- ♦ با گفتن عبارت «لا اله الا الله» (علت)، ۱- تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و ۲- دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و ۳- در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت (معلول).
- ♦ التزام به «لا اله الا الله» (علت)، همه زندگی فرد تازه‌مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد (معلول).
- ♦ خداوند تنها خالق جهان است (معلول)؛ زیرا تصور چند خالق برای جهان به معنای محدود و ناقص فرض کردن آن‌هاست و چنین خدایان ناقصی، نیازمند هستند و هر یک از آن‌ها به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارند که نیاز او را بر طرف کند (علت).
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها خالق جهان است (علت)؛ تنها مالک آن نیز هست (معلول).
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است (علت)، ۱- تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و ۲- مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند (معلول).
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است (علت)، تنها رب هستی نیز می‌باشد (معلول).
- ♦ کشاورز با بررسی رابطه‌اش با خدا، می‌بیند هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و هم کشت و زرع او بر اساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده است، رشد کرده و محصول داده است (علت). در نتیجه، ۱- درمی‌یابد که زارع حقیقی و پرورش‌دهنده اصلی زراعت او خداست، و ۲- باید شکرگزار او باشد (معلول).
- ♦ علت مردودیت جوییدن پروردگاری جز خدای یگانه، این است که خداوند پروردگار همه موجودات است.
- ♦ اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد (علت و شرط)، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود (معلول و مشروط).
- ♦ در امور معنوی رابطه علیت برقرار است. دعا (علت)، سبب مغفرت و آموزش (معلول)، صدقه (علت) موجب دفع بلا (معلول)، صلوة رحم (علت) موجب افزایش طول عمر (معلول) است.
- ♦ درخواست از پزشک و اولیای دین برای شفای بیماران منافاتی با توحید ندارد (معلول)؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی این کار را انجام می‌دهند (علت).
- ♦ توانایی شفابخشی اختصاص به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم ندارد (معلول)؛ زیرا به عبارت دیگر، روح مطهر ایشان پس از رحلت زنده است و می‌تواند به انسان‌ها یاری رساند (علت).
- ♦ متأسفانه جریان «تکفیری‌ها» (علت)، ۱- بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و ۲- سبب تنفر برخی از مردم جهان از اسلام شد (معلول).

تروترین‌ها

- ♦ مهم‌ترین اعتقاد دینی، «توحید و یکتاپرستی» است.
- ♦ متأسفانه جریان تکفیری‌ها بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و سبب تنفر برخی از مردم جهان از اسلام شد.

مترادف‌ها

- ♦ توحید = وحدانیت = یگانگی = یکتایی = بی‌شریک و بی‌همتا بودن = واحد بودن = اَحَدٌ = الواجد
- ♦ خالقیت = مبدأ و منشأ بودن = آفریننده و سرچشمه بودن = علت مالکیت و ولایت و ربوبیت
- ♦ مالکیت = صاحب بودن = از آن خدا بودن = علت ولایت و ربوبیت
- ♦ ولایت = تصرف و تغییر = سرپرستی = فرمانروایی = علت ربوبیت
- ♦ ربوبیت = تدبیر = پرورش = اداره جهان = هدایت به سوی مقصد
- ♦ توسل = درخواست نمودن از واسطه‌ها و اسباب الهی = سازگار با توحید
- ♦ عقیده به توحید = توحید نظری

مرور سریع مهم‌ترین نکات درس

- ♦ امام علی علیه السلام در دعای خود، به بندگی خدا افتخار می‌کند و از این راه کسب عزت می‌نماید و از خدا توفیق بندگی، آن گونه که خدا دوست دارد را می‌طلبد.
- ♦ مهم‌ترین اعتقاد دینی، توحید است و بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
- ♦ توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه که شریک و همتایی ندارد، می‌باشد.
- ♦ با گفتن جمله «لا اله الا الله» تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.
- ♦ جعفر بن ابی‌طالب در حضور نجاشی (پادشاه حبشه)، اثرگذاری اسلام را چنین توصیف کرد: ما قومی جاهل بودیم ... ، خداوند از میان ما پیامبری مبعوث فرمود ... ، پیامبر ما را به خدا فراخواند که او را یگانه بدانیم ...
- ♦ توحید در خالقیت، یعنی خدا تنها مبدأ و خالق جهان است و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد. ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ♦ با تصوّر چند خالق، هر یک از خدایان را محدود و ناقص فرض نموده‌ایم. زیرا هر یک باید دارای کمالاتی باشند که دیگری آن را ندارد وگرنه عین همدیگر می‌شوند و چند خدا نیستند.
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست (توحید در مالکیت) ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمَلِكِ﴾
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف یا از آن استفاده کنند. ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ ... حُكْمِهِ ...﴾
- ♦ از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب، صاحب‌اختیار، تدبیرکننده و پرورش‌دهنده و اداره‌کننده جهان است و آن‌ها را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌کند و به پیش می‌برد (توحید در ربوبیت): ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ...﴾ و ﴿قُلْ أَعْيَزَ اللَّهُ أَمْ عِيَزَ رَبُّهُ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾.
- ♦ کشاورز در مقایسه با دیگران، می‌بیند که زراعت حاصل دسترنج خودش است؛ اما در بررسی رابطه با خدا می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست.
- ♦ خالق ← مالک ← ولی ← رب (روابط علی و معلولی مراتب و درجات توحید).
- ♦ شرک در خالقیت یعنی اعتقاد به چند خالق و آفریننده؛ اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت خواهد بود. اگر فرض کنیم در کنار خدا، دیگرانی سرپرستی و حق تصرف جهان را برعهده دارند، دچار شرک در ولایت شده‌ایم.
- ♦ حساب جداگانه باز کردن در کنار خدا برای خود یا سایر مخلوقات و گمان تدبیر مستقل برای آنان، گرفتاری به شرک در ربوبیت را در پی دارد.
- ♦ در امور معنوی هم، رابطه علیت برقرار است. مثلاً دعا سبب مغفرت، صدقه موجب دفع بلا و صلّه رحم موجب افزایش طول عمر است و همه این‌ها قانون الهی هستند.
- ♦ درخواست از پزشک و اولیای دین با توحید منافاتی ندارد. زیرا پزشکان با اسباب مادی و اولیای دین با اسباب غیرمادی، روحی و معنوی، به اذن خدا شفابخشی می‌کنند و این توانایی به زمان حیاتشان اختصاص ندارد.
- ♦ عقیده به توانایی اولیای دین در دادن حاجت، وقتی شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم. اما اگر این توانایی را از خدا و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است.
- ♦ جریان تکفیری‌ها با تفکری غلط در مورد توحید و شرک، توسل به معصومین و شفیع قرار دادن آن‌ها را شرک معرفی می‌کنند و گاه کشتن افرادی با این اعتقادات را واجب می‌شمارند. این جریان بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و موجب تنفر برخی مردم جهان از اسلام گردید.
- ♦ نمونه‌های قرآنی از توسل: ۱- وعده دعا و طلب آموزش حضرت یعقوب علیه السلام برای فرزندان ۲- تأثیر استغفار پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد دیگران به جز منافقان

رویکردی جدید به موضوع و حفظ آیات

سؤال	کلیدواژه‌های آیه
۱- علت این‌که خداوند زاده نشده است، استناد به کدام آیه است؟	﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ (بی‌نیازی مطلق، علت نداشتن زاینده است.)
۲- از دیدگاه قرآن چه سرپرستانی، شایستگی پذیرش از سوی انسان را ندارند؟	﴿لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾
۳- قرآن کریم برای دفع شرک از ذات خداوند چه مقایسه‌ای را به انسان پیشنهاد می‌دهد؟	﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ، أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾
۴- علت گرفتار شدن افراد به شرک در خالقیت چیست؟	﴿فَتَشَابَهَ الْخَلْقَ عَلَيْهِمْ﴾
۵- چرا می‌گوییم خدا آفریننده همه مخلوقات است؟	﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (یگانگی، علت توحید در خالقیت است.)
۶- علت این‌که خداوند می‌تواند فرمانروایی و حکومت را تفویض کند یا بگیرد چیست؟	﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ﴾
۷- خداوند پس از معرفی خودش به عنوان تنها سرپرست جهان، چه فرموده است؟	﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾
۸- نشانه مالکیت مطلق الهی در جهان هستی، چیست؟	﴿تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ﴾
۹- مردودیت طلب نمودن پروردگاری غیر از خدای واحد، به کدام سبب است؟	﴿وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

درس در یک نگاه

اسلام = دین توحید

قرآن = کتاب توحید

بدون توحید، اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.

سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.

مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین، به آن حیات و معنا می‌بخشد.

آیه: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ... وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

اصل توحید و یگانگی = اعتقاد به خدای یگانه‌ای که بی‌همتا است و شریک ندارد.

نهی شرک و ایمان به خدای یگانه = درخواست پیامبر ﷺ در آغاز رسالت

با گفتن آن تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود.

التزام به آن، همه زندگی فرد تازه‌مسلمان را تغییر می‌داد.

جاهلیت در گذشته

بعثت پیامبر ﷺ

عمل به فرامین او

جمله «لا اله الا الله»

برخی مراتب توحید

یگانه بی‌همتا

درس در یک نگاه

۱- توحید در خالقیت | تنها مبدأ، بی شریک و بی همتا در آفرینش،

آیه «خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ»

۲- توحید در مالکیت: معلول خالقیت، آیه «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ...»

۳- توحید در ولایت | حق تصرف و تغییر، سرپرستی، معلول مالکیت،

آیه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَ ... حُكْمِهِ ...»

◆ چهار مرتبه توحید نظری

◆ برخی مراتب توحید

◆ معنا: رب، صاحب اختیار، تدبیر و اداره کننده،

پرورش دهنده اصلی، هدایتگر به مقصد، زارع

حقیقی، معلول خالقیت، مالکیت و ولایت.

◆ آیه: «وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»

۴- توحید در ربوبیت

◆ حدیث: «این عزت و افتخار بس که تو پروردگار منی...»

بادیگران: خودش زراعت کرده

◆ مقایسه باغبان | با خدا: همه چیز را از خدا

گرفته و باید شکرگزار او باشد.

۱- شرک در خالقیت: اعتقاد به چند خالق برای جهان که هر یک باید محدود و ناقص باشند چون کمالات

یکدیگر را ندارند. «أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا...»

۲- شرک در مالکیت: در کنار خدا، دیگران هم مالک بخشی از جهان باشند. «لَا يَمْلِكُونَ ...»

۳- شرک در ولایت: در کنار خدا، دیگران هم سرپرستی جهان را برعهده دارند. «أولياء»

۴- شرک در ربوبیت: در کنار خدا، دیگران هم صاحب اختیار و تدبیرکننده امور عالم باشند «قُلْ أَعِزَّ اللَّهُ أَبْنِي رَبًّا»

◆ یگانه بی همتا

◆ درجات و مراتب شرک

◆ دعا: سبب مغفرت و آمرزش

◆ صدقه: موجب دفع بلا

◆ صلۀ رحم: موجب افزایش طول عمر

◆ رابطه علیت: خداوند حکم کرده و قانون الهی است:

◆ پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی

◆ اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی، روحی و معنوی

◆ درخواست از غیرخدا

◆ وقتی شرک است که: این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم.

◆ عین توحید است اگر: از خدا و به اذن خدا بدانیم.

◆ توسل به معصومین علیهم السلام

◆ طرح سؤال

◆ تفکر غلطی درباره توحید و شرک دارند و بقیه را مشرک و کافر می خوانند و گاه کشتن آن‌ها

را واجب می دانند.

◆ تکفیری‌ها

◆ توسل، طلب دعا و شفیع قرار دادن برای آمرزش الهی را شرک می دانند.

◆ بیشترین ضربه را بر اسلام وارد کرده‌اند و سبب تنفر برخی از اسلام شده‌اند.

◆ طلب آمرزش فرزندان یعقوب از پدرشان

◆ تأثیر استغفار پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد دیگران به جز منافقان

◆ نمونه قرآنی

◆ درخواست دعا از پیامبر در زمان ایشان و

◆ همچنین پس از رحلت در کنار قبر آن حضرت و یا از دور

◆ ذکر نمونه‌هایی از توسل

◆ گزارش تاریخ